

แนวคิดเรื่องจักรวาลในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในอรุณวตีสสูตร Concept of Buddhist Cosmology in Arunavatisutta

ชุตินา สุคันธสิริกุล

Chutima Sukanthasirikul

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

บทคัดย่อ

พระพุทธเจ้าได้ทรงอธิบายเรื่องโลกและจักรวาลไว้ส่วนหนึ่ง แต่ไม่ได้ทรงเน้นอธิบายเรื่องจักรวาลว่ามีต้นกำเนิดจากที่ใดอย่างแน่ชัด เพราะถือเป็นหนึ่งในเรื่องอจินไตย ทั้งนี้จุดประสงค์แท้จริงพระพุทธองค์ทรงอธิบายเรื่องจักรวาลไว้เพื่อแสดงให้เห็นมนุษย์เห็นว่าทุกสรรพสิ่งในธรรมชาติล้วนมีความ ไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน ไม่แน่นอน มีเกิด มีการดำรงอยู่ชั่วขณะหนึ่ง แล้วก็ดับสลายไปตามเหตุปัจจัย

ความหมาย ลักษณะ องค์ประกอบ โครงสร้าง วิวัฒนาการและการดับสลายของจักรวาล ปรากฏข้อมูลที่มีความเหมือนและความต่างจากอรุณวตีสสูตร ในสังยุตตนิกาย สคาถวรรค พระไตรปิฎกเล่มที่ 15 อันสะท้อนให้เห็นพัฒนาการทางความคิดเกี่ยวกับโลกทัศน์ และชีวทัศน์ของคนล้านนาในอดีตที่ได้รับอิทธิพลจากความเชื่อเรื่องผี ศาสนาพราหมณ์ และพระพุทธศาสนา คัมภีร์ฉบับดังกล่าวได้อธิบายเรื่องจักรวาล ที่มีความพิสดารจากพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน และยังอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับโลกและจักรวาลไว้อีกมากมาย ประการสำคัญ ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า เนื้อหาเรื่องจักรวาลในตอนท้ายของคัมภีร์ได้ลงท้ายด้วยการอธิบายเรื่องอานิสงส์ผลบุญ และหนทางที่นำไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์หรือนิพพานได้

คำสำคัญ : แนวคิดเรื่องจักรวาลในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในอรุณวตีสสูตร

Abstract

Buddha has explained it as a part of the world and the universe, but did not emphasize on explaining cosmology exactly where it originated because it is considered as one of thing that could not think (Acintai). Nevertheless the

true purpose of Buddha is to explain the universe to show that all things in nature are impermanent, unstable, uncertain and exist for a moment, then decompose according to the factors.

it is found that the meaning, the features, the structure, the evolution and the decay of cosmology are similar and different from Arunavatisutta in the Samyuttanikaya sagathavagga of Tripitaka no.15, which reflects the development of ideas about the worldview and life of Lan Na people in the past which influenced by believes about Animism, Brahmanism and Buddhism. The said book describes the strange cosmology from the present Buddha and also explains more about the world and the universe in many respects. Importantly, the researcher observed that the content of cosmology at the end of the scripture ends with an explanation of the merit and the way that leads to liberation from suffering or Nibbana.

Keywords : Concept of Buddhist Cosmology in Arunavatisutta

บทนำ

ในจุฬาลงกยสูตร พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับพระมาลुकยบุตร ในประเด็นว่าโลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง ดังความว่า ปัญหอะไรเล่าที่เราไม่ตอบคือ ปัญหาว่า ‘โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน ชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’ เราไม่ตอบ เพราะเหตุไรเราจึงไม่ตอบ เพราะปัญหานั้นไม่มีประโยชน์ ไม่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อรู้อย่าง เพื่อดำริรู้ และเพื่อบริพพาน เหตุนี้เราจึงไม่ตอบ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม13 ข้อ128:141)

ทั้งนี้ เรื่องการกำเนิดของโลกและจักรวาลได้เข้ามามีบทบาทสำคัญและหยั่งรากลึกต่อพุทธศาสนิกชนทั่วโลก รวมถึงพุทธศาสนิกชนชาวไทย ซึ่งปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมไทยผ่านตำนานของการสร้างโลก โดยในตำนานมีตำนานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างโลกที่สำคัญ

อาทิ ตำนานเค้าผีล้านนา ปฐมมูลมุติ ซึ่งนำเสนอโลกทัศน์ของชาวล้านนาอันเกิดจากการผสมผสานระหว่างความเชื่อเรื่องผี ศาสนาพราหมณ์ และพระพุทธศาสนา ตำนานเค้าผีล้านนาปฐมมูลมุติ ไม่ได้ปรากฏชื่อผู้แต่ง แต่ อนุโตล โรเจอร์ แปลิตีเยร์ ได้ทำการแปลจากต้นฉบับโบราณ ซึ่งประเด็นสำคัญของตำนานเค้าผีล้านนา ปฐมมูลมุติ มี 2 ประการ นั่นคือ ลำดับขั้นตอนการสร้างโลก และการสอนให้ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องเพื่อหลุดพ้นจากความทุกข์ และแม้ว่าตำนานเค้าผีล้านนา ปฐมมูลมุติ จะไม่ได้ถูกรวมเข้ากับคัมภีร์โลกศาสตร์อื่นๆ แต่ก็เป็ตำนานว่าด้วยการกำเนิดโลกและจักรวาลที่ได้รับความสนใจจากนักปราชญ์ไทยเป็นอย่างยิ่ง (อนุโตล โรเจอร์ แปลิตีเยร์, 2534: 12)

นอกจากคัมภีร์ปฐมมูลมุติแล้วที่ได้กล่าวถึงการกำเนิดของโลกและมนุษย์ ยังมีคัมภีร์อรุณวตีสูตีสำนวนล้านนา ปิรวรรตโดย มาลา คำจันทร์ ที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาครั้งนี้ ซึ่งได้ชำระและเรียบเรียงมาจากอรุณวตีสูตีสำนวนล้านนา ฉบับวัดควนคำม้า อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ฉบับวัดบวรศรีรัตนาราม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และฉบับวัด มะกับตอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ โดยคัมภีร์อรุณวตีสูตีสำนวนล้านนาได้กล่าวถึง พุทธประวัติและพละกำลังของพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งในอดีตซึ่งต้องนับเวลาย้อนหลังไปหลายกัป อีกทั้งคัมภีร์อรุณวตีสูตีสำนวนล้านนา ยังปรากฏเรื่องราวของจักรวาลที่มีความพิสดารจากพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ซึ่งแสดงแก่พระอานนท์และสาวกทั้งหลาย โดยคัมภีร์อรุณวตีสูตีสำนวนล้านนาได้จัดเรียงเนื้อหาอันได้แก่อรุณวตีสูตีสำนวนล้านนา เรื่องช้างเอราวัณ จักรวาล สงครามระหว่างเทวดากับอสูร เขาสุตตะบริรักษ์ สัตินธร โลกสาคร ปาหิมพานต์ ไหมมหาโพธิ พระอาทิตย์พระจันทร์ ราหู จันทรคราส ฤดูทั้งสาม ต้นกัลปพฤกษ์ สัตว์ เปต โลกันตนรก ดาวดึงส์ พุทธเขต ตั้งกับกำเนิดกษัตริย์ เหตุให้โลกฉิบหาย รัศมีของพระพุทธเจ้า และลงท้ายด้วยเรื่องสุดท้ายแห่งอรุณวตีสูตีสำนวนล้านนา (มาลา คำจันทร์, 2548: 54)

การศึกษาเรื่องจักรวาลในพระพุทธศาสนายังคงได้รับความสนใจจากปราชญ์และผู้ที่ต้องการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของจักรวาลในพระพุทธศาสนาและมีความต้องการที่จะศึกษาแนวคิด เรื่องจักรวาลในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในอรุณวตีสูตีสำนวนล้านนา อีกทั้งยังเห็นว่าการวิจัยเรื่องนี้จะมีส่วนช่วยในการสร้างองค์ความรู้ ความเข้าใจ และเป็นประโยชน์เพื่อการศึกษาค้นคว้าในโอกาสต่อไป

เนื้อเรื่อง

จักรวาลวิทยาในทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Cosmology) คือ วิชาที่ศึกษาค้นคว้าและหาคำตอบเกี่ยวกับจักรวาล โลก และสรรพสิ่งต่างๆที่อยู่ในจักรวาล ตั้งแต่การกำเนิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับสลายไป โดยเรื่องราวของจักรวาลปรากฏตามพระสูตรต่างๆ ที่สำคัญ เช่น อคัณณสูตร กล่าวถึงการกำเนิดของโลกและจักรวาล สัตตสุริยสูตร กล่าวถึงการพินาศของโลกโดยดวงอาทิตย์ 7 ดวง และจุฬินิกาสสูตรที่กล่าวถึงการแบ่งประเภทจักรวาลและจำนวนของจักรวาล เป็นต้น

ทั้งนี้ จักรวาลในพระพุทธศาสนาสามารถเปรียบได้กับ กาแล็กซีหรือดาราจักรในทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีเหตุผลสนับสนุนจากงานวิจัยที่ศึกษาสมมติฐานหลัก ในการเปรียบเทียบความสอดคล้องระหว่างจักรวาลวิทยาในพระพุทธศาสนาและจักรวาลวิทยาในวิทยาศาสตร์ อาทิ รูปทรงของคำว่าจักรวาลและกาแล็กซี นั่นคือ หากมองรูปทรงของจักรวาลในพระพุทธศาสนาแบบระนาบจะมีลักษณะผันไปประจุกจักร โดยรูปร่างของกาแล็กซีที่เกิดจากการรวมกลุ่มของดวงดาวโดย ส่วนใหญ่ก็มีลักษณะผันไปประจุกจักรเช่นกัน ส่วนการเปรียบเทียบจำนวนของจักรวาลกับกาแล็กซีในจุฬินิกาสสูตร จะเห็นได้ว่า จักรวาลวิทยาในพระพุทธศาสนามีการจัดเรียงเป็นกลุ่มโลกธาตุจำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่

โลกธาตุขนาดเล็ก มีจำนวนหนึ่งพันจักรวาล

โลกธาตุขนาดกลาง มีจำนวนหนึ่งล้านจักรวาล

โลกธาตุขนาดใหญ่ มีจำนวนแสนโกฏิจักรวาล หรือล้านล้านจักรวาล

โดยในทางวิทยาศาสตร์ กาแล็กซีมีการจัดเรียงเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. กระจุกกาแล็กซี คือ การรวมกันของกาแล็กซีตั้งแต่สิบกาแล็กซีขึ้นไปจนถึงหนึ่งร้อยกาแล็กซี

2. กลุ่มกระจุกกาแล็กซี คือ การรวมกันของกระจุกกาแล็กซีเป็นกลุ่มๆ ลักษณะคล้ายฟองห่อวากาศ ซึ่งจำนวนการแล็กซีที่อยู่ในแต่ละกลุ่มกระจุกกาแล็กซีมีจำนวนหลักล้าน กาแล็กซี

3. จักรวาลที่สังเกตได้ ประกอบด้วยกลุ่มกระจุกกาแล็กซีหลายกลุ่ม ซึ่งจำนวนกาแล็กซีมีจำนวนประมาณแสนล้านกาแล็กซี หรือที่เรียกว่า ฟองสุริยะใหญ่

เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลทั้งสองศาสตร์ข้างต้น พบว่ามีความใกล้เคียงกัน กล่าวคือ โลกธาตุขนาดกลางเปรียบได้กับกลุ่มกระจุกกาแล็กซี ส่วนโลกธาตุขนาดเล็ก เปรียบได้กับกระจุกกาแล็กซี ถึงแม้ว่าจำนวนของจักรวาลในโลกธาตุขนาดเล็ก และจำนวนกาแล็กซี

ในระจุกกาเล็กซีจะมีความต่างกันพอสมควร แต่ก็แสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องในการแบ่งจักรวาลและกาเล็กซีที่เป็นกลุ่มเหมือนกัน ส่วนโลกธาตุขนาดใหญ่ ซึ่งมีจำนวนล้านล้านจักรวาล แม้ว่าจะไม่ตรงกันกับฟองสุริยะใหญ่ที่มีจำนวนกาเล็กซีประมาณแสนล้านกาเล็กซี แต่ก็ถือว่าใกล้เคียงกันมาก และหากพิจารณาในแง่ของจักรวาลในทางวิทยาศาสตร์ ทั้งที่สังเกตได้และยังสังเกตไม่ได้ ก็น่าจะทำให้จำนวนของกาเล็กซีมีมากขึ้น ซึ่งทำให้ข้อมูลมีความสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน (สรกานต์ ศรีทองอ่อน, 2555: 81-82)

ความหมายของจักรวาลในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในอรุณวตีสสูตร

ประการแรก หากกล่าวถึงอรุณวตีสสูตรที่ปรากฏในพระไตรปิฎกอันเป็นหลักฐานชั้นปฐมภูมิ ได้ปรากฏเนื้อหาเพียงบางส่วนเท่านั้น โดยกล่าวถึงเรื่องเมืองอรุณวดี ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงปรารภถึงพระสีหะพุทธเจ้าในครั้งที่ประทับอยู่ที่เขตวันมหารัชมงคลเมืองสาวัตถี ดังที่ได้กล่าวเนื้อหาไปแล้วในบทที่ 1

สรุปได้ว่าในพระสูตรนี้ พระพุทธเจ้าได้กล่าวถึงพระสีหะพุทธเจ้าและสาวกที่ชื่อว่า อภิภูผู้ซึ่งเป็นสาวกองค์สำคัญ โดยพระสีหะพุทธเจ้าทรงตรัสสอนถึงเรื่องการกระทำความเพียรในพระพุทธศาสนา อันต้องหมั่นประพฤติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด เพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์และการเวียนว่ายตายเกิด ซึ่งประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องจักรวาล ส่วนหนึ่งปรากฏในตอนที่มีพระอภิภูผู้เป็นสาวกของพระสีหะพุทธเจ้าองค์นี้ มีความสามารถในการใช้เสียงประกาศให้สัตว์สี่โลกธาตุหรือหมีนโลกธาตุทราบเรื่องได้ ดังนั้นพระอภิภูจึงได้เปล่งเสียงหรือแสดงธรรมที่พระสีหะพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนไว้ให้ทั้งพรหมโลกได้ยินอย่างทั่วถึงกัน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 15 ข้อ 185: 256-259)

ทั้งนี้ เรื่องของสาวกอภิภูของพระสีหะพุทธเจ้ายังปรากฏในจุฬนิกายสูตร ซึ่งกล่าวถึงการแบ่งประเภทจักรวาลและจำนวนของจักรวาล โดยครั้งหนึ่งพระอานนท์ได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า และได้กล่าวถึงสาวกที่ชื่อว่าอภิภูของพระสีหะพุทธเจ้า โดยสาวกองค์นี้สามารถใช้เสียงประกาศให้สัตว์สี่โลกธาตุรู้เรื่องได้ ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสกับพระอานนท์ว่า นั่นเป็นเพียงสาวก ส่วนพระพุทธองค์เองสามารถเปล่งพระสุรเสียงได้ไกลอย่างไม่มีประมาณตามแต่พระประสงค์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงรู้ทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาลอย่างถ่องแท้แน่นอน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 81: 305-308)

เนื่องจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา มีหลายลำดับชั้น ได้แก่ พระไตรปิฎก เป็นหลักฐานชั้นที่หนึ่ง อันเป็นคัมภีร์ดั้งเดิมที่บันทึกพระพุทธพจน์เป็นภาษาบาลีไว้โดยส่วนใหญ่ แต่ส่วนหนึ่งก็ได้บันทึกข้อความของพระสาวกไว้ด้วย ส่วนอรรถกถาหรือวรรณนา เป็นหลัก

ฐานชั้นที่สอง เขียนโดยอรรถกถาจารย์ ซึ่งท่านทั้งหลายได้อธิบายคำในพระไตรปิฎกเพิ่มเติมต่อมา ฎีกา เป็นหลักฐานชั้นที่สาม เขียนโดยพระฎีกาจารย์รุ่นต่อมา

ซึ่งได้อธิบายคำในอรรถกถา ส่วนอนุฎีกา เป็นหลักฐานชั้นที่สี่ เขียนโดยอนุฎีกาจารย์ซึ่งได้อธิบายฎีกา หรือคำอธิบายอนุฎีกาด้วยกัน และลำดับขั้นที่ห้าคือ คัมภีร์ปกรณ์วิเสส เขียนโดยพระเถราจารย์ ซึ่งได้อธิบายหลักธรรมที่จัดเป็นอรรถกถา ฎีกา หรืออนุฎีกาไม่ได้ ซึ่งผู้วิจัยจะขอวิเคราะห์แนวคิดเรื่องจักรวาลในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในอรุณวตีสสูตรจากพระไตรปิฎก อรรถกถา และคัมภีร์อรุณวตีสสูตร ปิรวรรตโดย มาลา คำจันทร์ ซึ่งได้ชำระและเรียบเรียงมาจากอรุณวตีสสูตร ฉบับวัดควรค่าม้า อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ฉบับวัดบวรศรีทอง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และฉบับวัดมะกอกทอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ รวม 3 ฉบับ ที่จัดอยู่ในประเภทของปกรณ์วิเสสมาวิเคราะห์ ณ ที่นี้

ส่วนคัมภีร์อรุณวตีสสูตร ปิรวรรตโดยมาลา คำจันทร์ ได้กล่าวถึงเรื่องราวที่ย้อนไปถึง 91 กัปที่ผ่านมาแล้ว โดยมีพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งชื่อพระสิขี พระราชโอรสของพระเจ้าอรุณวดีกับพระนางปภาวดี ซึ่งพระสิขีประสูติในอุทยานนิสสภู ขณะที่ประสูติได้เกิดเรื่องราวที่น่าอัศจรรย์หลายเหตุการณ์ ทั้งนี้ผู้ที่จะเป็นพระโพธิสัตว์ได้ จะต้องประกอบด้วยมหาบุรุษลักษณะ 32 ประการ และอนุพยัญชนะ 80 ประการ ดังนั้นพราหมณ์จำนวน 108 ท่านจึงถวายพระนามว่า สิขีราชกุมาร เพราะพระองค์มีหน้าผากนูนขึ้นคล้ายขมู ในช่วงวัยหนุ่มพระองค์ทรงประทับอยู่ในปราสาททั้งสามฤดู มีนางสุจิตตาเป็นพระราชเทวี และยังมีนางสนมร่วมด้วยอีกประมาณหกหมื่น

วิวัฒนาการและการดับสลายของจักรวาลในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในอรุณวตีสสูตร

หากจะกล่าวถึงเรื่องจักรวาล ย่อมต้องกล่าวถึงวิวัฒนาการและการดับสลายของจักรวาลด้วย แม้จะไม่ได้อยู่ในขอบเขตของการวิจัยโดยตรง แต่ผู้วิจัยต้องการนำเสนอเนื้อหาจักรวาลให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งนี้เรื่องวิวัฒนาการและการดับสลายของจักรวาลต่างปรากฏทั้งในพระไตรปิฎกและคัมภีร์อรุณวตีสสูตร ปิรวรรตโดย มาลา คำจันทร์ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการเปรียบเทียบความเหมือนและความต่าง ดังต่อไปนี้

ประเด็นแรก เรื่องโลกาวินาศ ในพระไตรปิฎกปรากฏเรื่องดังกล่าวในสัตตสุริยสูตร ซึ่งกล่าวถึงการพินาศของจักรวาลโดยดวงอาทิตย์ทั้ง 7 ดวง โดยสาเหตุที่จักรวาลและโลกถูกทำลาย เกิดจากไฟ น้ำ และลม แต่จะถูกทำลายด้วยไฟเป็นส่วนใหญ่

พระสูตรดังกล่าวสรุปความได้ว่า ระยะเวลาหนึ่งฝนจะแล้ง พืชพันธุ์ต่างๆ เหี่ยวแห้งตาย แม่น้ำและ มหาสมุทรจะแห้งขอด โลกจะเริ่มพินาศเมื่อดวงอาทิตย์ดวงที่ 2 ปรากฏขึ้น ซึ่งทำให้แม่น้ำเหือดแห้ง เมื่อดวงอาทิตย์ดวงที่ 3 และดวงที่ 4 ปรากฏ แม่น้ำสายใหญ่จะเหือดแห้งดวงอาทิตย์ดวงที่ 5 ทำให้น้ำในมหาสมุทรเหือดแห้ง เมื่อดวงที่ 6 ปรากฏ แผ่นดินใหญ่และเขาสิเนรุจะร้อนจนมีควันพวยพุ่ง และเมื่อดวงอาทิตย์ดวงที่ 7 ปรากฏ แผ่นดินรวมทั้งเขาสิเนรุจะลุกไหม้ และมีเปลวไฟลุกโชนขึ้นไปจนถึงชั้นพรหม

องค์ความรู้จากการศึกษา

จากการศึกษาทั้งอรรถนวตีสสูตรในพระพุทธศาสนากับคัมภีร์อรรถนวตีสสูตร ที่ปวิวรรต โดย มาลา คำจันทร์ มีความเกี่ยวข้องกันเนื่องจากทั้งสองเป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นถึงคติความเชื่อเรื่องจักรวาลในพระพุทธศาสนา หากแต่อรรถนวตีสสูตร ที่ปวิวรรตโดย มาลา คำจันทร์นั้น มีความพิเศษอยู่ประการหนึ่ง นั่นคือแสดงให้เห็นความพยายาม ความสามารถของผู้เขียนในการชำระและเรียบเรียงวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อเรื่องจักรวาลในพระพุทธศาสนา ที่ได้ถูกจารเป็นภาษาล้านนามานานหลายร้อยปี

โดยทั่วไปแล้ว ผู้คนมักจะศึกษาและเรียนรู้เรื่องจักรวาลในพระพุทธศาสนาผ่านทางคัมภีร์ไตรภูมิพระร่วงของพญาลิไทเป็นหลัก หากแต่พระองค์ก็ได้อ้างอิงคัมภีร์อรรถนวตีสสูตรอันเป็นที่มาของข้อมูลเบื้องต้นที่ปรากฏอยู่ในไตรภูมิพระร่วงด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ อรรถนวตีสสูตรฉบับสำนวนล้านนาถือเป็นหลักฐานชิ้นสำคัญที่แสดงให้เห็นว่าชาวล้านนามีคัมภีร์ที่รองรับคติการสร้างพุทธศาสนสถานต่างๆที่มีความงดงามดังปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน อาทิ การสร้างวัด โบสถ์ วิหาร เจดีย์ และสถูป บรรดาช่างล้านนาได้นำคติความเชื่อเรื่องจักรวาลในพระพุทธศาสนามาผสมผสานกับฝีมือของช่างเอง จึงทำให้งานผลงานที่ออกมามีความสวยงามประณีตพร้อมทั้งสอดแทรกคติหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ดั่งามเอาไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา

อนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นอรรถนวตีสสูตรในพระพุทธศาสนาหรือคัมภีร์อรรถนวตีสสูตร ที่ปวิวรรตโดย มาลา คำจันทร์ ต่างอยู่บนรากฐานของความเชื่อทางศาสนา หากแต่มีความสอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์ในหลายประเด็น อาทิ การกำเนิดจักรวาล การโคจรของดวงดาวต่างๆ ซึ่งบางครั้งอาจดูเป็นเรื่องที่น่าเหลือเชื่อและเหนือความคาดหมายที่ต้องอาศัยเวลาและการพิสูจน์ในอนาคตต่อไป

จะเห็นได้ว่า โครงสร้างจักรวาลทั้งหมดนั้นมีความยิ่งใหญ่เป็นพุทธเขต หรือ อาณาจักรของพระพุทธเจ้าในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งในคัมภีร์อรุณวตีสสูตร ปวิรรต โดย มาลา คำจันทร์ ก็ได้แสดงให้เห็นพุทธเขต ว่าประกอบด้วย แผ่นดิน เขาสิเนรุ เขาสัตตบ रिภณท์ทั้ง 7 น้ำมหาสมุทร นรก ป่าเขา ชั้นฟ้า ชั้นพรหม เทวดา อินทร์ พรหมทั้งหลาย ใน จักรวาลนี้ มีด้วยประการฉะนี้ จักรวาลอื่นๆนอกเหนือจากนี้ก็มีเช่นเดียวกัน พระพุทธเจ้า ทั้งหลายจะไม่อุบัติในจักรวาลอื่น หากอุบัติขึ้นในมงคลจักรวาลนี้ทุกพระองค์ นับตั้งแต่ แสณโกฏิจักรวาลรวมมาเป็นอาณาเขตแห่งพระพุทธเจ้าทุกพระองค์

ในขณะที่ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า การศึกษาเรื่องจักรวาลในสมัยก่อน หากเทียบกับ มาตราที่อิงตามเอกสารโบราณแล้วนั้น ขนาดของจักรวาล จะย่อลงมาจากขนาดของทวีป ทั้ง 4 ซึ่งนับว่ามีขนาดที่ใหญ่พอสมควร วัดได้จากการคำนวณระยะทางจาก “โยชน์” เป็น “กิโลเมตร” โดยมีค่าประจำหลักประมาณส่วนใหญ่อยู่ที่เลข 6 หลัก เห็นได้จากระดับความ ลึกของน้ำทะเลประมาณหลักพันกิโลเมตร ส่วนความสูงของภูเขาประมาณหลัก แสนกิโลเมตร

ทั้งนี้ การอธิบายความวิจิตรพิสดารของผู้แต่งคัมภีร์ทางด้านจักรวาลมีประเด็นที่ น่าสนใจ นั่นคือ ญาณทัศนะ (การรู้อย่างแจ่มแจ้ง) ของคนในสมัยนั้นตั้งอยู่บนฐานอะไร ซึ่ง ผู้วิจัยมีความเห็นว่า บุคคลเหล่านั้นไม่สามารถแต่งคัมภีร์ต่างๆขึ้นมาโดยปราศจากแนวคิด ที่อยู่เบื้องหลังได้ เพราะ แต่ละคำอธิบายมีรายละเอียดปลีกย่อยเป็นจำนวนมาก อีกทั้งการ กำหนดขนาดของสรรพสิ่ง ที่อยู่ในจักรวาลสำหรับคนในสมัยก่อนมักเป็นแบบแบนราบ แล้ว จึงซ้อนกันขึ้นเป็นชั้นๆไปเรื่อยๆตามภพภูมิที่อยู่ของสัตว์ทั้งหลายจนกระทั่งถึงชั้นที่สูงที่สุด นั่นคือ แดนนิพพาน แต่ผู้วิจัยมีข้อสังเกตในประเด็นของพื้นที่จักรวาลและสิ่งต่างๆที่อยู่ใน จักรวาล กล่าวคือ จักรวาลหนึ่งๆมีความกว้างใหญ่ไพศาล ซึ่งหากคำนวณเป็นตัวเลขจะพบ ได้ว่ามีค่าประจำหลักอยู่ที่ประมาณเลข 6 หลักของเรื่องกิโลเมตร แต่ในคัมภีร์อรุณวตีสสูตร ปวิรรตโดย มาลา คำจันทร์ พบว่ารัศมีของดวงอาทิตย์ในจักรวาลหนึ่งๆเหลือแค่เพียงหลัก พันกิโลเมตร (1,200,000 วา = 2,400 กิโลเมตร) เท่านั้น

นอกจากนี้ ตัวอย่างสำนวนภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตบางคำ เมื่อแปลเป็น ภาษาไทยดูเหมือนเป็นเรื่องที่น่าเหลือเชื่อ อาทิ การนับจำนวน เช่น 84,000 หมายถึง มาก ระดับหนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาจบลง ผู้คนจำนวน 84,000 คนได้ บรรลุมรรคผล อาจเป็นเรื่องที่ไม่น่าเป็นไปได้ แต่ความจริงนั้นสื่อถึงว่า มีมากมายโดยไม่ ได้นับ ส่วนภาษาบาลีในเรื่องของจำนวน ต่างมีระดับของจำนวน ได้แก่ จำนวนมากระดับ ต่ำใช้จำนวน 500 เช่น โจร 500 ระดับกลางใช้จำนวน 84,000 ระดับสูงใช้โกฏิ หรือแสน

โกฏิ ทั้งนี้ศาสตราจารย์สุนทรีย ฐรังสี นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา ก็เคยได้กล่าวถึงมาตรวัด ‘โยชน์’ ว่าที่ใช้ในภาษาบาลีหรืออินเดียสมัยในพุทธกาล มีความแตกต่างกับโยชน์ที่เป็นมาตรวัดของไทย ซึ่งคำว่าโยชน์ที่ใช้ในภาษาบาลีมีความยาวเท่าใดนั้น ก็ยังไม่พบหลักฐานที่ระบุยืนยันอย่างแน่นอน

อย่างไรก็ตาม คัมภีร์อรุณวตีสสูตรสำนวนล้านนา ปรีวรตโดย มาลา คำจันทร์ ที่ได้พูดถึงกำเนิดของโลกและมนุษย์เอาไว้ว่า พบว่ามีข้อมูลเกี่ยวกับจักรวาล ซึ่งบางข้อมูลอาจไม่ตรงกับที่มีอยู่ในพระไตรปิฎก แต่นำมาเสนอนี้ก็เพื่อต้องการสะท้อนให้เห็นถึงความรู้โลกทัศน์ ชีวิตทัศน์ของปราชญ์ล้านนาในอดีตที่ได้รับอิทธิพลความเชื่อจากผี ศาสนาพราหมณ์ และพระพุทธศาสนา โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์คัมภีร์อรุณวตีสสูตรเชิงวิชาการแบบวิธีการทางปรัชญาที่ตั้งอยู่บนฐานของความสงสัยใคร่รู้ เมื่อเราสงสัยในเรื่องที่ยังหาคำตอบไม่ได้ เราจึงต้องใช้กระบวนการวิพากษ์ ตั้งคำถามและหาคำตอบในปัญหาพื้นฐาน เมื่อศึกษาในด้านพระพุทธศาสนา ก็จะสามารถเข้าใจความเป็นเหตุและผลของพระพุทธศาสนา และสามารถวิพากษ์วิจารณ์เนื้อหาพระพุทธศาสนาได้อย่างกว้างขวาง แต่ทั้งนี้ต้องอาศัยการตีความจากหลักวิชาปรัชญา เช่น ตีความให้อัคคัณณสูตรหรือสัตตสุริยสูตร ว่าเป็นทฤษฎีการกำเนิดโลกและจักรวาล และกลายเป็นอภิปรัชญาในพระพุทธศาสนา ซึ่งในทางปรัชญาตะวันตก พระพุทธศาสนาอาจกลายเป็นเพียงเรื่องการอธิบายเชิงวิชาการเท่านั้น เพราะไม่ได้นำแนวคิดไปปฏิบัติหรือประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

อีกทั้งผู้วิจัยยังได้ศึกษาวิเคราะห์โดยใช้รูปแบบเชิงวิธีการทางศาสนาร่วมด้วย นั่นคือ ใช้การตีความทางเหตุผลในการศึกษาเรื่องโลกและจักรวาล เพราะถือเป็นแขนงหนึ่งของปรัชญา นั่นคือ พุทธอภิปรัชญา ซึ่งผู้วิจัยได้ตั้งคำถามกับศาสนาในเรื่องความจริง โดยการตีความของผู้วิจัยทำให้เกิดการวิเคราะห์ และอาจทำให้ความจริงที่เป็นภววิสัยกลายมาเป็นอัตวิสัยก็ได้ เนื่องจากปรัชญาศาสนาเห็นว่า ศรัทธาเป็นจุดเริ่มต้นของการเข้าถึงความจริงหรือปัญญา แต่ศรัทธาที่ดีต้องมีปัญญาควบคู่ด้วย ทั้งนี้ในพระพุทธศาสนาเน้นความสำคัญของการปฏิบัติธรรมเพื่อให้เข้าถึงประสบการณ์ของการบรรลุธรรมโดยตรง

ทั้งนี้ อาจมีผู้ที่เคยศึกษาเรื่องจักรวาลในพระพุทธศาสนา แล้วพบว่าตนยังมีข้อสงสัยและอาจไม่เห็นพ้องกับเรื่องดังกล่าวนั้น ก็ไม่ถือว่าเป็นปัญหาแต่อย่างใด เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เปิดกว้างและไม่ได้บังคับให้บุคคลเชื่อในคำสอนตั้งแต่แรก หากต้องใช้ปัญญาคิดไตร่ตรองควบคู่กับเหตุและผล โดยสาเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเรื่องจักรวาล เนื่องจากทรงเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่มนุษยชาติ และแม้มนุษยชาติจะค้นพบ

วิทยาการใหม่ๆ เพื่อมาตอบสนองความสะดวกสบายมากเพียงใดก็ตาม มนุษย์ก็ยังวิ่งเวียนอยู่ในความโลภ โกรธ หลง แบบไม่มีขีดจำกัด ดังเช่นที่อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ ได้เคยกล่าวไว้ว่า “...มีเพียงสองสิ่งที่ไม่มีที่สิ้นสุด คือจักรวาลและความโง่เขลาของมนุษย์”

สรุป

แนวคิดเรื่องจักรวาลในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้ทรงอธิบายเรื่องโลกและจักรวาลไว้ส่วนหนึ่ง แต่ไม่ได้ทรงเน้นอธิบายเรื่องดังกล่าวว่ามีต้นกำเนิดจากที่ใดอย่างแน่ชัด เพราะถือเป็นหนึ่งในเรื่องอจินไตย ทั้งนี้จุดประสงค์แท้จริงพระพุทธองค์ทรงอธิบายเรื่องจักรวาลไว้เพื่อแสดงให้เห็นว่าทุกสรรพสิ่งในธรรมชาติล้วนมีความไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน ไม่มั่นคง ไม่แน่นอน มีเกิด มีการดำรงอยู่ชั่วขณะหนึ่ง แล้วก็ดับสลายไปตามเหตุปัจจัย ดังตัวอย่างเรื่องจักรวาล เมื่อเกิดขึ้นก็ย่อมมีสาเหตุของการเกิด มิได้เกิดขึ้นอย่างไรสาเหตุ ซึ่งประเด็นนี้มีความสอดคล้องกับวิทยาศาสตร์ในปัจจุบัน

ประเด็นสำคัญของแนวคิดเรื่องจักรวาลในพระพุทธศาสนาที่ศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่ ความหมายของจักรวาล กล่าวคือ ในภาษาบาลีใช้คำว่า “จกฺกวาฬ” มาจากรูปวิเคราะหฺว่า “จักรวาล” โดยอรรถวิเคราะหฺว่า “ไป” คือ เป็นไปหรือเคลื่อนหมุนไปเหมือนล้อของรถ ลักษณะของจักรวาลในพระพุทธศาสนามีลักษณะกลมเหมือนกับล้อรถและลุ่มลึกเหมือนแอ่ง ซึ่งในมุมมองของอรรถกถาจารย์ทั้งหลายต่างมีความเห็นว่า จักรวาลนั้นมีลักษณะทรงกลมแบบแบนราบ

โดยเขตแดนของจักรวาลหนึ่งๆ กำหนดจากความสามารถในการส่องแสงสว่างของดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ แต่หากมองจักรวาลในภาพรวมที่เป็นเอกภพจะไม่ทราบขอบเขตของจักรวาลได้ว่าอยู่ที่ใด และจำนวนของจักรวาลก็มีมากมายนับไม่ถ้วนเช่นเดียวกัน ส่วนเรื่ององค์ประกอบของจักรวาลในพระพุทธศาสนาโดยภาพรวม ประกอบด้วยดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ เขาสิเนรุ ทวีปใหญ่ 4 ทวีป มหาสมุทร 4 สวรรค์ 6 ชั้น และพรหมโลก ซึ่งในแต่ละจักรวาลจะมีองค์ประกอบอย่างเดียวกัน รวมถึงมีการวางตำแหน่งโครงสร้างของจักรวาลเหมือนกัน หากแต่มีจำนวนที่ไม่เท่ากันตามการแบ่งประเภทของจักรวาล นั่นคือ โลกธาตุขนาดเล็กมีอย่างละหนึ่งพัน โลกธาตุขนาดกลางมีอย่างละหนึ่งล้าน และโลกธาตุขนาดใหญ่มีอย่างละล้านล้าน

อนึ่ง อรรถกถาจารย์ท่านได้ขยายความโครงสร้างของจักรวาลในพระพุทธศาสนาได้อย่างวิจิตรพิสดาร มีความละเอียดลออ เพื่อแสดงให้เห็นโลกในอุดมคติที่มนุษย์

สร้างขึ้นตามจินตนาการ ส่วนเรื่องวิวัฒนาการและการดับสลายของจักรวาลเกิดจากการเผาไหม้ของดวงอาทิตย์ทั้ง 7 ดวง เนื่องจากมนุษย์ขาดคุณธรรม มีความโลภ โกรธ หลง นั่นเอง

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มาลา คำจันทร์. (2548). **มองโลกแบบล้านนาผ่านอรุณวดีสูตร**. เชียงใหม่: ฟิงคะนที่
- สรกานต์ ศรีทองอ่อน. (2555). “จักรวาลวิทยาในพระพุทธศาสนา: มิตติวิทยาาสตร์สมัยใหม่”. **วิทยานิพนธ์**. ศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพุทธศาสนศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- อนาโตน โรเจอร์ แป็ลติเยร์. (2534). **ตำนานเค้าผีล้านนา ปฐมมูลมูลี**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง.